

JÕHVI GÜMNAASIUM

MARI-LIIS KORKUS

12.A KLASS

RIIGIMEES JAAN POSKA JA TARTU RAHU

JUHENDAJA DEA PROODE

Esseele määrati Rahvarinde Muuseumi poolt 2015. aastal korraldatud esseekonkursil eripreemia.

Kord sõnastas Juhan Liiv järgmise mõttetera: „Kes minevikku ei mäleta, elab tulevikuta.” Kas olevik on selline, millisena seda kujutati ette minevikus ja mida see soosib tulevikuks?

Mul on kujunenud arvamus, justkui oleks sõna „venelane” eestlase suus saanud sõimusõna maigu. Solvanguna on seda kasutanud ja kasutavad siamaani iga päev eri vanuses inimesed. Eesti kirdeosas on venelasi palju ning kuigi üldine läbisaamine on hea, suudetakse endiselt käituda vahel nagu natsistlikud diskrimineerijad. Ega ainult *rusски* pole kaudne solvamine, *estonets* on saanud sama tähenduse venelase kõnes. Mingisugune relvasõjajärgne Eesti *versus* Venemaa sõnasõda käib ikka veel.

Sellise konflikti juuri otsides võib jõuda mitme sajandi võrra tagasi, kui Vene võim tõstis esmakordselt oma jala Eesti pinnale. Eestlased olid aastasadu võõra (ja mitte ainult slaavlaste) võimu all ja igatsesid priiks saamist. Mida enam aega edasi, seda ühtehoidvamaks rahvas muutus ning pandi alus eestlusele. Igaühe alateadvuses peitus unistus Eesti riigist, mis oleks iseseisev ja vaba, mitte nagu ühest käest teise edasiantav kaltsunukk. 19. sajandil eestlaste eneseteadvus intensiivistus, hakati väärtustama kultuuri ja keelt, kutsuti ärkvele inimhingedes peituv sinimustvalge tuluke... See valgus vilkus ja vilkus ning lõpuks hakkas püsivalt põlema ühel küünlapäeval.

Võib arvata, et põikpäisus ning sihikindlus olid ilmselt eestlaste levinud iseloomujooned ligi sada aastat tagasi, sest pikalt sooviti saada vabaks ja see ka õnnestus. 1920. aasta 2. veebruaril kirjutati Aia tänava majas number 35 alla dokumendile, mida tunneme Tartu rahulepinguna. Oluline lepingu juures oligi just see, et Ivanovite ja Tammede dünastiad

sõlmisid omavahel rahu ning Ivanovid pidid Tammed sellest hetkest alates rahule jätma. Sõnaliselt oli see kõik tõepoolest kehtiv ja Ivanov väitis, et nägi Tammes individualismi, ent lõppkokkuvõttes lepingut ikkagi murti. Kas venelaste sõnapidamatus võis olla praegu eksisteeriva vihavaenu üheks juureks?

Kogu sellele supile lisas võrtsi veel Jaan Poska, üks lepingu allakirjutajaid, kes polnud nii eestipärane nagu seda olid tavainimesed. Vene kodukeelega ja venemeelses keskkonnas üles kasvanud riigitegelane isegi leelotas kerge slaaviliku aktsendiga. Minu arvates oli venepärasema eestlase valimine esindajaks läbirääkimistel väga õige valik, kuna tegemist oli isikuga, kes oli tolerantne mõlema kultuuri suhtes ning tänu sellele võis näida mõlema osapoole silmis neutraalne. Selline staatus oli suur boonuse rahulepingu tingimuste sätestamises, sest võib näha, et Tartu rahu oli pigem eestlastele kasutoov.

Siin tekib mõtlemiskoht, mis paneb kahtlustama, kas kogu see venelikkus on tõesti nii negatiivne, kas see kaudne põlastamine pole mitte alusetu. Poska suutis enda peal tõestada, et saab olla ühtaegu nii eestlaslikult isamaaline kui ka matrjoškade ning samovaride kultuuri austaja. Ent üks inimene ei suuda näitlikult muuta inimeste vaatepunkte, sest see, mis ootas äsja vabaks saanud rahvast ees, võis ilmingutena paljastuda ainult õudusunenägudes.

Paarkümmend aastat hiljem sai alguse okupatsioon ja nõukogude võim süvendas eestlaste põlastust venelaste suhtes veel sügavamalt kui varem. Ega praegused põlvkonnad eriti mäleta ega tea täpselt, milliseid pöördkäike elu tol perioodil võttis, kuid vanavanemate mälestusi pusletükkidena kokku ladudes selgineb pilt mingil määral küll. Vähemalt minule.

Tean, et minu vanavanaonu oli üks neist koolipoistest, kes vabatahtlikult läks vabadussõtta, kuid paraku suri oma käe läbi, vanust oli ehk sama palju kui minul praegu. Tema noorem vend, sama perekonnanimega, pidi 40ndatel aastatel vahetama nime, et päästa oma pere, vastasel juhul oleksid nad tembeldatud riigireeturiteks Eesti iseseisvuse saavutamisele kaasaaitamise tõttu. Plaan toimis ning vanaema pere pääses Siberisse minekust. Vanaema valmistas siiski kirjeldamatut pahameelt oma eestimeelsetele vanematele, kui abiellus läbi ja lõhki eeskujuliku kommunistiga. Pealekauba Ivanoviga.

Tartu rahu ainuke tagajärg polnud kahe riigi vaheliste suhete regulatsioon, see tõi kaasa ka vabadussõja lõppemise. Sellesama, mille rindel sõdis lisaks sõjaliselt oskuslikele täiskasvanutele ka kogenematuid noori, rohkelt õpinguid pooleli jätnud ja veel pereloomisfaasini jõudmata noori. Mõte, et nad olid sellises vanuses valmis andma oma elu riigi iseseisvumise nimel, langetab tänapäeva noortele kontrastse valguse. Jääb mulje, justkui oleks kunagine ere sinimustvalge tuluke leidnud nartsislikult kollase varjundi. Eestlus on asendunud isekusega.

Vabariigi taasiseseisvumise järel on sündinud lapsi, kellest lõviosa on omamoodi sarnased ja igatsevad pääseda välismaale, et leida sealtnaudu parem elu. Kuulatakse üldlevinud riigielu kritiseerivaid mangumisi ning nende juttude põhjal kujuneb arvamus, et Skandinaavias või Uues Maailmas on elu parem ja murevaba. Targemad vangutavad pead ning oskavad selle peale öelda: „Naiivsuse...” Ega see nüüd tähenda, et kui vabadus käes, tuleb unustada oma juured. Ka ennast sunnin (iga kord, kui langen naiivsuse küüsi) meenutama, et minevikus ohverdati vabaduse nimel palju, milleta ilmselt meie elu poleks nii hea, nagu on seda praegu.

“Vanavanaonu läks sõtta riigi nimel, kust ma tahaks lahkuda. On see seda väärt? Oleks ta teadnud, milliseks muutume, äkki ta polekski raatsinud relva kätte võtta? Äkki oleks ma praegu Siberi külmuse küüsis, mitte siinsamas kodusoojuses? Äkki kõik oleks võinud halvemini olla, kui tegelikult on? Väärtusta seda, mis sul on, ära mõtle sellele, mida sul pole,” mõtlen endamisi.

Kusjuures, kui uue aastatuhande noored igatsevad välismaale minekust, eeldab see, et nad peaksid aktsepteerima sealse riigi kultuuri ja rahvust. Neil peaks olema ju siis ehk veidikenegi tolerantsust. Just. Aga miks ei osata olla tolerantsed oma kodumaal elavate venelaste suhtes? Mille poolest erineb venelane ülejäänud rahvustest? Vastuse leidmiseks tuleb mõelda sellele, et slaavid pole mingid vampiirid, kes elavad mitu sajandit. Need, kes olid okupeerijate hulgas, pole samad näod, keda näeme Eesti riigi tänavatel meile vastu tulemas.

Minevik õpetab nii mõndagi, kuid eelkõige just seda, et vigadest tuleb õppida, sest sajandite vältel need korduvad. Aeg on jäänud suletud ringi, kus *deja vu* võtab võimul näpust. Alus sellise arvamuse kujundamiseks tuleb Eesti iseseisvumisprotsessist. Oli ju esialgu kõik üks lihtne maa, mille pinnal sammusid põliselanikud eri sajanditel erinevate jalanõudega. Vabadussõjaga püüti iseseisvuda, oma kahele jalale tõusta, ning 1918. aasta veebruaris loeti oma veendumuste kinnistamiseks ette manifest. Oldi kindel, et venestusaeg saab lõpu ja igasuguste kõhkluste kaotamiseks sõlmiti Tartus ka rahuleping. Ma arvan, et mitte keegi poleks siis veel uskunud, et üpris varsti kaotab Eesti oma vabaduse. Aga ennäe – Ivanovid tulid ning laastasid Tammede kodud. Jälle.

Eksisteerib üks tarkusetera (mis võiks olla isegi Murphy seadus): mis juhtub kaks korda, juhtub ka kolmas kord; mis juhtub üks kord, ei juhtu enam kunagi. Kahel korral libises vabadus eestlaste käest, kuidas saame kindlad olla, milline tulevik tuleb? Mitte keegi ei saa garanteerida, et praegune Eesti ja Venemaa vaheline stabiilsus suudab püsida igavesti, pole ühtegi riiki maailmas, mis ajaloo vältel poleks kokku puutunud (kodu)sõjaga. Inimesel puudub võim kujundada rahu lõpmatuks protsessiks, ent ta on suuteline pikendama selle kestvust.

Meeldib see mõnele või mitte, kuid Eesti on pikka aega olnud võõrvõimu all ilmselt kauemgi, kui omaette eksisteerinud. Riik on küll ruumiliselt väike, kuid selle aladel ei ela vaid eestlased, on ka teisi rahvusi, sealhulgas rohkelt venelasi. Seetõttu kõlab loogiliselt, et vene kultuur on kinnistanud oma jalga eestluses, kuigi vaid väikeses ulatuses. Kultuuride tolereerimine on ääretult oluline osa rahu säilitamises. Loomulikult eestlased ei pea päevapealt hakkama jooma samovariteed või riputama seintele vaipu, piisaks lihtsalt austamisest. Nagu tegi onu Poska – väärtustas ühtaegu slaavi kultuuri ning säilitas sisimas vilkuvat sinimustvalget tulukese kuma.

Möödunud sajandi alguses eestlasi venestati. Nüüd elame uues aastatuhandes ning peaksime toimima vastupidiselt – eestistama venelasi. Ma ei pea silmas, et repressiivselt sunnime Ivanovid õppima eesti keelt ja sooritama keeleoskustõendi saamiseks vastavaid eksameid. Pigem näen lahendusena, et asendame eestlasliku külmuse mõistva suhtumisega. Peab näitama neile põlisrahva sümpaatsemat külge, kuna rahvas kujundab kultuuri. Ja kultuur võetakse omaks vaid juhul, kui inimene leiab selles meelepäraseid noote. Helilooja peab olema positiivse mainega, et tema loomingut kuulataks ja hinnataks. Eestlane on helilooja, looming on tema kultuur ja venelane on kuulaja. Kui ühel kaunil päeval kujuneb Tamme kirjutatud palake Ivanovi lemmiklauluks, siis saab helilooja ühe austaja võrra rikkamaks.

Ei tohi ka mainimata jätta, kui oluline on eestlase eneseväljendusviisi muutmise vajadus. Igapäevasest keelepruugist tuleb kaotada „okupant“, „küüditaja“ või muu taoline, olen mitmel korral kuulnud neid sõnu algkooliõpilaste suust. Minevik on juba selja taga, seetõttu ei tohiks uue kümnendi põlvkonda sellega immutada. Praegused lapsed peavad kasvama oma vanematest erinevaks – tolerantsemaks. Siis ehk lisandub eestlaste iseloomujoonte hulka sõna „diskrimineerimisvaba“. Välismaale ei lahku noored ainult ebameeldiva riigikorralduse tõttu, ka rahvuse suhtumine võib olla oluline mõjutegur. Ent kui külma natuuri soojakraadid tõusevad, võib eestlane saada täiesti uue tähenduse ning äkki väheneb emigreeruv mass.

Eestlased jäävad Eestisse, venelased ja teised rahvused samamoodi. Siis hakatakse elama suure perena ühe katuse all, naeratus näol. Kolmanda korra asemel suudetakse viia ellu see üksainus, mis jääks püsima, ja me esivanemate ohverdused ning teod poleks olnud asjata, meie sõlmiks harmoonias uue tähtajatu riigisisese Tartu rahu, eestlaste ja venelaste rahu. Käsikäes sammuksime Euroopa riikide suunas...